

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛІВ

Ватковська М. Г.

*кандидат філософських наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної та методичної роботи
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»
м. Дніпро, Україна*

Мотуз Т. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної та спеціальної педагогіки
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»
м. Дніпро, Україна*

Сучасні соціокультурні трансформації, зумовлені цифровізацією, глобалізацією та екологічними викликами, змінюють вимоги до педагогічної діяльності. Освіта стає ключовим чинником суспільного розвитку, що потребує адаптації методів навчання та підходів до професійної підготовки вчителів. Підвищення професійного рівня педагогів визначено стратегічним напрямом освіти для сталого розвитку. Вчителі не лише передають знання, а й формують компетентності для життя в динамічному світі, що зумовлює необхідність постійного розвитку їхнього педагогічного професіоналізму, вдосконалення методик і світоглядної гнучкості.

З окреслених методологічних позицій особливу увагу привертає концептуальна модель зон розвитку професіоналізму вчителів, що представлена у зарубіжному педагогічному дискурсі. В її основі лежать ідеї про поступальний характер професійного становлення педагога, його залежність від зовнішніх і внутрішніх факторів, а також механізми переходу між різними рівнями професійної зрілості.

Одним із фундаментальних положень цієї моделі є концепція зони найближчого розвитку (далі – ЗНР), запропонована Л. Виготським (*L. Vygotsky*), яка наголошує на ролі соціального середовища, професійних спільнот та опосередкованої взаємодії у становленні професійної діяльності вчителя. Відповідно до цієї концепції, професійне зростання педагога відбувається через механізми інтеріоризації та співпраці з більш досвідченими колегами, що є основою наставництва та безперервного

професійного розвитку. Принцип актуалізує значення наставництва, кооперативного навчання та рефлексивної діяльності вчителів.

Розширення цього підходу відображене у роботах Я. Валсінера (*J. Valsiner*), який розглядає зони розвитку особистості як багаторівневий процес, що охоплює не лише професійні навички, а й соціокультурні та індивідуально-психологічні аспекти розвитку педагога. Тобто Я. Валсінер розширив концепцію зони найближчого розвитку (ЗНР)? увівши дві додаткові зони: зону вільного руху (ЗВР) та зону промотованої дії (ЗПД). ЗНР описує потенціал для розвитку, ЗВР визначає обмеження та можливості в середовищі, а ЗПД охоплює дії, які заохочуються іншими. Його концепція наголошує на варіативності траєкторій професійного зростання, які визначаються як внутрішньою мотивацією вчителя, так і зовнішніми умовами педагогічної діяльності.

Доповнює цю модель підхід М. Гус (*M. Guss*), яка акцентує увагу на динамічних зонах розвитку (далі – це ДЗР), що формуються під впливом змін у освітньому середовищі та суспільних запитах. Вона наголошує на необхідності педагогічної гнучкості, здатності адаптуватися до нових викликів та самостійно проєктувати свій професійний розвиток. М. Гус аптувала теорію зон розвитку Я. Валсінера для аналізу навчання та професійного розвитку вчителів, коли застосувала ці концепції до професійного розвитку вчителів, інтерпретуючи ЗНР як знання та переконання вчителя, ЗВР як професійний контекст, що визначає дозволені дії, та ЗПД як джерела підтримки, доступні для вчителів у просуванні певних педагогічних дій.

Всі структурні компоненти окресленої моделі визначають конкретні механізми та інструменти розвитку педагогічного професіоналізму вчителів.

Концепція поступального розвитку визначає простір між уже набутими педагогом компетентностями та потенційними можливостями, що можуть бути реалізовані за підтримки більш досвідчених колег. У цьому контексті професійне зростання вчителя здійснюється через процеси інтеріоризації, наставництва та кооперативного навчання. Інтеріоризація передбачає засвоєння педагогічних знань і технік, що поступово стають невід'ємною частиною професійної діяльності. Наставництво забезпечує передачу досвіду від більш досвідчених педагогів до молодших спеціалістів, сприяючи їхньому включенню в професійне середовище. Кооперативне навчання створює можливості для взаємодії між вчителями та розширення їхнього професійного досвіду, що є основою формування гнучких педагогічних стратегій.

Розширення концепції зон розвитку інтегрує поняття зони вільного руху (ЗВР) та зони промотованої дії (ЗПД), які визначають варіативність професійних траєкторій педагогів. ЗВР встановлює межі професійної

діяльності, які визначаються чинними освітніми стандартами, програмами та політикою закладу освіти. У свою чергу, ЗПД охоплює ті педагогічні практики, які підтримуються професійним середовищем, адміністрацією чи освітніми організаціями. ЗПД реалізується через розвиток інноваційних методик, участь у професійних проєктах та отримання інституційної підтримки для професійного зростання. Педагог отримує можливість гнучко формувати свою професійну траєкторію, спираючись як на внутрішню мотивацію, так і на зовнішні умови.

Концепція динамічної адаптивності акцентує увагу на необхідності гнучкої адаптації вчителя до змін у сучасному освітньому просторі. Реалізація цієї концепції відбувається через освоєння нових технологій, безперервний професійний розвиток та формування критичного мислення. Освоєння цифрових технологій стає невід'ємною частиною сучасної педагогічної діяльності, оскільки дозволяє ефективно організовувати навчальний процес у цифровому середовищі. Безперервний професійний розвиток включає участь у тренінгах, курсах підвищення кваліфікації та самоосвіту, що дозволяє вчителям бути конкурентоспроможними в умовах швидких змін. Формування критичного мислення забезпечує здатність педагога самостійно визначати ефективні стратегії навчання відповідно до сучасних викликів, що сприяє його професійній стійкості.

Отже, співвідношення зон розвитку у професійному становленні вчителів можна розглядати як безперервний процес, у межах якого зона найближчого розвитку формує підґрунтя знань і вмінь через наставництво та кооперацію, зона вільного руху та зона промотованої дії визначають контекстні можливості та підтримку професійного зростання, а динамічні зони розвитку забезпечують необхідну адаптивність та стійкість до освітніх трансформацій. Таким чином, концепція зон розвитку дозволяє вибудувати ефективну систему формування педагогічного професіоналізму, яка інтегрує підтримку, рефлексію та здатність до адаптації у швидкозмінному освітньому просторі.

Таким чином, концептуальна модель зон розвитку професіоналізму вчителів інтегрує ідеї поступального розвитку (L. Vygotsky), варіативності професійних траєкторій (J. Valsiner) та динамічної адаптивності (M. Guss), що дозволяє сформувати цілісне уявлення про сучасні механізми педагогічного професіоналізму. Такий підхід допомагає зрозуміти, як взаємодія між знаннями вчителя, його професійним контекстом та доступною підтримкою впливає на його навчання та розвиток.

Література:

1. Bennison, A., & Goos, M. Exploring numeracy teacher identity: An adaptation of Valsiner's zone theory. Paper presented at the Joint AARE

Conference, Adelaide, Australia. 2013. URL : <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED603254.pdf>.

2. Iffah, J. D. N., Sutawidjaja, A., Sa'dijah, C., & Subanji. Using Valsiner's zone theory for identifying the forms of students' pseudo responses in mathematics teaching process. *Educational Research and Reviews*. 2017. 12(15). 744-753.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-490-3-67>

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ: НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ОСОБИСТА ГІДНІСТЬ

Влад М. В.

*магістр богослів'я,
викладач української мови та літератури
Чернівецький професійний будівельний ліцей
м. Чернівці, Україна*

Нині відбувається становлення української школи – школи життєвої компетенції, яка засновується на нових/старих концептуальних засадах, передусім ідеях життєтворчості особистості. Йдеться про християнина-громадянина який усвідомлює себе мешканцем планети Земля, частиною вселенського людства і водночас українцем/українкою. Світова спільнота сповідує загальнолюдські цінності, які засновані на двох головних підвалинах: національній ідентичності та особистій гідності. Саме тому плекання Дитини як суб'єкта життя стають альфою і омегою християнської виховної концепції, яка пропонує пізнавати себе, набувати життєву компетенцію щоб жити у соціумі.

«Хто ми? Нарід чи чернь? Нація чи маса?... Організована, свідомо, вигранена збірна одиниця чи юрба без'язиких і безликих постатей?.. Бачимо явища, бачимо обличчя, чуємо мову, оцінюємо вчинки і з потрясаючим душою жалем стверджуємо, що величезна маса живих людиноподібних істот 1941 року по народженні Христа не розуміє і не усвідомлює в собі двох дуже важливих і основних первнів (елементів): людську гідність і національну свідомість» [7, с. 1]. Слова Уласа Самчука не втратили своєї актуальності, на жаль, адже ми продовжуємо навчати і виховувати так, як це було прийнято сто років тому. Нинішній час українства – наслідок планомірного тоталітарного розділення. З науки Ісуса Христа відомо, що *«кожне царство поділене супроти себе, запустіє»* [1, с. 1201]. Видається, що деструкція розуму чітко кимось спланована: весь світ навчає своїх дітей